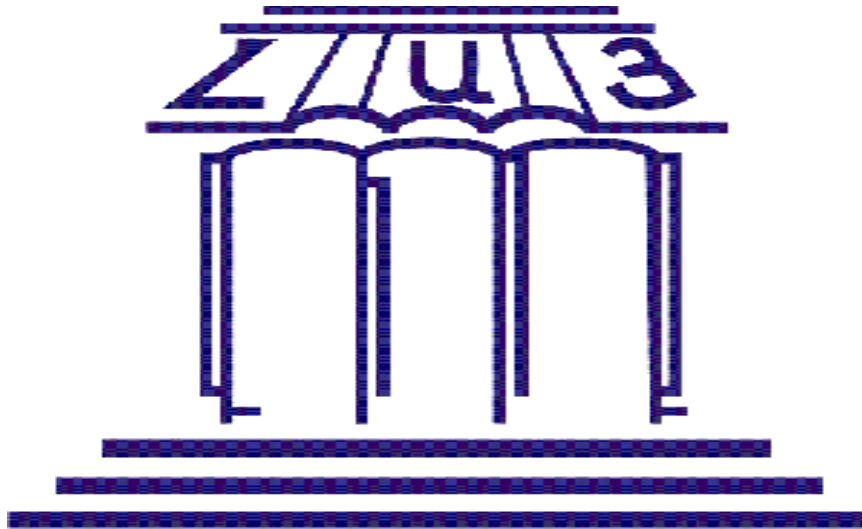

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

3980

281.6

U-67

1892

2010

2001

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԻ

12012

ԱՄԵՆԱՊԱՏԻՒ ՍՐԲԱԶԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ՀԱՅՐ

ԵՒ

ՏԵԱՐԲ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԻ

Մեր Ազգային հանրական Հայրապետութիւնն, ինչպէս որ ունի դարաւոր շատ յիշատակներ, նոյնպէս և ունի բազմադարեան և ամուր կապ Հայութեան սրտին հետ : Մեր սոյն երեսփոխանական Ազգային Ժողովն, 1866 թուականէն ի վեր խորին ուշադրութեան առարկայ ըրած է Կաթողիկոսութեան կամ Հայրապետութեան խընդիրն : Յանձնաժողովներ կազմած է, Տեղեկագրեր պատրաստած է, բազմաթիւ նիստեր ու վիճաբանութիւններ ունեցած է սոյն կենսական խնդրոյ կարգադրութեան համար, որոց մասին հարկ չը կայ երկարօրէն խօսիլ : քանզի եթէ կան անտեղեակներ, կարող են կարգալ Յանձնաժողով Տեղեկագրերն և Ազգ. Ժողովոյ Ատենադրութիւններն որոնք արդէն տպուած, հրատարակուած են և կարեն լիովին գոհացնել ամեն հարցաւոր և իշտասէր մտքեր :

Ես պիտի սկսիմ խօսիլ այն տեղէն, երեսփոխան Տեառք, ուր կանգ առաւ Կաթողիկոսական խնդիրն և կարծեմ թէ ամենէն համառօտ և բանաւոր եղանակն այս է :

1885 թուականին, նոյեմ. 1ին, արդէն կազմուած Կաթողիկոսական Յանձնաժողովէն երկու Տեղեկաբէր՝ կը մատուցուին Ազգային Ժողովին Մեծաճանաչեալ և Փառաճանաչեալ յորջորջմամբ :

Փոքրամասնութեան Տեղեկաբէրն բացէ ի բաց կը մերժէ Տ. Մա-կար Սրբազանի Կաթողիկոսացումն : Իսկ Քեծաճանաչեալ տեղեկաբէրն հետեւեալ կերպիւ կ'եզրափակէ իւր դիտողութիւններն ու առաջարկն. «կարելի չ'է Տ. Մակար Արքեպիսկոպոսի ընտրութիւնն՝ արդի վիճակին մէջ՝ համազգական համարիլ ու նորին Սրբազնութեան Կաթողիկոսացումն Եկեղեցւոյ օրինաց կատարելապէս համաձայն և Մայր Աթոռոյ Գահակալին ընդ հարական հանգամանացն համապատասխան նկատել : վասն զի կրօնականք՝ և աշխարհականք ի միասին կը կաղ

մեն Հայոց Ազգն ու եկեղեցին : փասնդի առաքելական յաջորդն Սրբոցն Թաղ էստի և Բարդուղիմէոսի ընդհանրական գլուխն է Հայ եկեղեցւոյն՝ որ 'ի Թուրքիա , Ռուսիա , Պարսկաստան , Հնդկաստան և 'ի ամիւռս աշխարհի , մինչ Տ. Մակար Արքեպիսկոպոսի ընտրութեան մէջ և ո'չ մէկ երկրի աշխարհականաց ձայնն ու մասնակցութիւնն կայ) : Սակայն կը յարէ տեղեկագիրն «պէտք է հասկերդել Մակար Արքեպիսկոպոսի կաթողիկոսացման Բացարձակ , ապագային օրինակ չը համարուելու պայմանաւ » : Տեղեկագիրն կ'առաջարկէր նաև Մակար կաթողիկոսի ուշադրութեանն յանձնել 1883 ին Ազգային ժողովէն ծրագրեալ Տեղեկագիրն և « 'ի հակառակ դէպս վերապահել ժողովոյ ազատութիւնն , եթէ չը փրկուին Թուրքիոյ Հայերն ապագային մէջ յուսախար գործելու դժբաղդ հարկէն » :

Արդ՝ Երեսփոխան Տեարք , կըզգուշանամ մանրամասնութեանց մտնել թէ ո՞ր մնացած է և ինչ արդիւնք ունեցած է կաթողիկոսական Յանձնաժողովոյ Մեծահասակեան առաջարկն , զոր ընդունած է Ազգային ժողովն :

Չեմ կամիր հետախուզել թէ՛ 1883ի Տեղեկագիրն յանձնուած է լջմիածնի Սրբազան Գահակալի ուշադրութեանն , թէ մնացած է լոկ առջարկութիւն յԱտենագրութեան Ազգային ժողովոյ : Միայն թէ կը նշմարեմ , որ կէտ մի կայ առաջարկութեան մէջ , որ նոյնն մնացած է , ինչ որ էր 1885ին , այն է , որ Թուրքիոյ Հայերն քիչ-քիչ ապագային մեծ յառաջ գործելու դժբաղդ հարկէն :

Քանզի կը տեսնեմ ահա , որ կաթողիկոսական խնդիրն ներկայացաւ է այսօր Ազգային ժողովոյ , նանորոշ և բազմակնճիւռն պարագաներով Երեսփոխան Տեարք , Ձեզ ամենեցուն ծանօթ է լջմիածնի հայրապետական Աթոռոյ ներկոյ ամենատխուր կացութիւնն , կատարուած բռնաբարումն , և 2 եպիսկոպոսաց սքսորումն :

Իւրաքանչիւր երեսփոխան , ձեռքն իւր խղճին վրայ դնելով , կարող է խոստովանիլ , որ այս ամենն հետեանք է մեր անտարբերութեան : Եթէ կաթողիկոսական խնդիրն լուծուած լինէր , ինչպէս որ առաջարկուած էր ժողովոյս 1885ին , անհնարին էր , որ այս աղետներն տեղի ունենային :

Բուն ազգային նախնական օրինացն սովորութեանց ոգին կըբախի Ռուսական օրինաց օտարոտի ոգւոն հետ : Այս ընդհարումն միշտ պիտի տեղի ունենայ , քանի որ Ազգն իւր իրաւանց պաշտպան չը կենար , այլ հետզհետէ կը զիջանի , որոյ հետեանքն ո'չ այլ ինչ կա-

րէ լինել , եթէ ո'չ ազգայինն ուրանալ , մոռանալ և օտարամուտն գրկել և հետեւապէս օտար եկեղեցւոյ և ազգութեան մէջ ձուլուիլ ի նախատինս անցելոյն և յանէծս ապագային :

Այս այսպէս է , Երեսփոխան Տեարք , և պէտք է որ զմեզ խաբենք , Անշուշտ իւրաքանչիւր երեսփոխան գործման մի խորհած է սոյն տխուր կացութեան : Անշուշտ Ազգային Հայրապետութեան վիճակն կը կարօտի զգոնամիտ և փորձառու երեսփոխանաց խորհուրդներուն բայց մենք ևս պարտք կը համարենք մեր զգացածն և խորհածն յանձնել Ազգային ժողովոյ խորին ուշադրութեանն , ամփոփելով հետեւեալ երկու կէտերու մէջ :

Առաջին . — Եթէ Ազգային պատկառելի ժողովոյն այսօր ներկացուածն կեդրոնական վարչութեան կողմէն կաթողիկոսական ընտրութեան մասնակցելու եղանակի որոշման խնդիրն է միայն , բայց աւելի բանաւոր է և մեր եկեղեցւոյ իրաւանց և շահուց համաձայն նախ ապահովել կաթողիկոսութեան վիճակն և ապա ընտրութեան ձեռնակել : Այս ապահովութիւնն ստանալու համար պէտք է քաղել պատրաստուած տեղեկագրերէն այն անբռնաբարելի իրաւունքներն , որք յատուկ են մեր Հայրապետութեան , մեր եկեղեցւոյն , մեր ժողովրդի մասնակցութեան 'ի հոգեւոր գործս , միով բանիւ մեր կրօնական ազատութեան և անկախութեան :

Եկեղեցական իրաւաբանութեան վերայ հիմնուած և գարեբով նուէրագործուած սոյն իրաւանց ամփոփումն պէտք է , կրօնասիրական արթուն հոգւով և քաղաքացիաութեան ու խոհեմութեան պատուած եղանակաւ հասուցանել 'ի գիտութիւն Ռուսիոյ ինքնակալին և ապահովութիւն խնդրել :

Երկրորդ . — Եթէ պատկառելի երեսփոխանութիւնն սոյն բնական ճանապարհն թողլով՝ կ'ուզէ ուղղակի կաթողիկոսական ընտրութեան մասնակցելու եղանակն որոշել , այն ժամանակ ևս պէտք է ձեռք առնուլ , ինչ որ բանաւոր է և դիւրաւ գործադրելի : Քանի որ կան փափաքողներ , որ Տաճկաստանի առաջնորդական վիճակներէն պատուամաւորներ երթան 'ի Սուրբ Եջմիածին ընտրութիւն կատարելու , քանի որ դժուարին պիտի լինի , չասենք անհնարին , ըստ թուոյ վիճակաց 90 պատգամաւորներ զրկել , թողունք Սոյ , Աղթամարայ և Ս. Երուսաղեմի պատգամաւորներն , և բանի որ դիտենք թէ , այս պատգամաւորներէն շատերն եթէ չը կարենան երթալ և միայն քուէ զրկեն , իրենց քուէն լոկ նշանակութիւն պիտի ունենայ նախնական և ընտ-

րեւեաց և ոչ թէ երկրորդական 2 ընտրելեաց համար, և մանաւանդ քանի որ գիտե՛ք թէ սոյն երկրորդական 2 ընտրելիներն միայն կաթողիկոսացուներ պիտի լինին և բուն կաթողիկոսական ընտրութիւնն Ռուսիոյ կառավարութեան պիտի մնայ հակառակ մեր Եկեղեցւոյ և Ազգի առաքելական իրաւանց, քանի որ այս այսպէս է միթէ չը կայ աւելի պատշաճ և աւելի բանաւոր եղանակ, որով կարելի է առաջն առնուլ վերագրեալ ամեն անաեղութեանց և բռնաբարքմանց :

Կայ սոյն բանաւոր եղանակն, Տեառք Երեմիոխանք, որոյ գործադրութիւնն կախու մնաւ մեր անկեղծ կրօնասիրութեանէն և հաստատամիտ ընթերցէն : Ահա՛ մեր խորհած եղանակն. — Փոխանակ Տաճկաստանի պատգամաւորներն Ալլադին երթալու, Ռուսիոյ պատգամաւորներն հարկել ի Պոլիս այսինքն փոխանակ հարկելի չափ պատգամաւորներ զրկելու, որոյ դժուարութիւնն ակնհայտ է Ռուսիոյ, Ատրպատականի, Հնդկաստանի մօտ 8 առաջնորդական վիճակաց 16 պատգամաւորներն հարկել ի Պոլիս, չը հաշուելով Ալլադինի Սինօղականաց և ամանց միաբանից մասնակցութիւնն, որ արդէն ընդգէտ է Հայրատանեայց Եկեղեցւոյ նախնական իրաւանց և սովորութեան : Որչա՛ր անհուն տարրերութիւն 100 և 16 պատգամաւորաց մէջ :

Սոյն ընտրութիւնն ի Պոլիս կատարուելէ զինի՝ ընտրուած գահակալի օծումն կը կատարուի ի Ս. Էջմիածին, ուր կարող են ներկայ գտնուիլ եկեղեցական և աշխարհական հանդիսականք զանազան երկիրներէ :

Այս կերպիւ ընտրութիւնն կատարուած կը լինի բուն նախնական եղանակաւ և ինքնին վերցուած կը լինի երկու կաթողիկոսացուներու ընտրութեան յետասանուտ օտարոտութիւնն :

Էջմիածնի Հայրապետութեան հետ իսկապէս և ամուր կապուած մնալու համար ներկայ ժամանակիս ամենէն պատշաճաւոր, ամենէն բանաւոր եղանակն այս է. — Երբեք ի Պոլիս, օրինակ ի Ռուսիոյ Էջմիածնի :

Որպէս օտարոտի չը թուին ձեզ Տեառք Երեմիոխանք, երկու առաջնորութիւններն և վակարարդի իմ խօսքերս, պարտիմ՝ ասել թէ մեր նախնիք ևս Եկեղեցւոյ ազատութիւնն և Հայրապետական անկախութեան իրաւունքն ին անվթար պահպանելու համար՝ տեղականէն աւելի՛ սիրած են հոգեկանն, մարմնէն աւելի՛ հոգին : Մեր Հայրապետութիւնն շատ անգամ աւելի լաւ համարած է Էջմիածնէն գաղթել,

քան թէ իւր առաքելական հոգին և ազատութիւնն ստրկութեան մատնել : Այս հոգին պահպանած է զհայրապետութիւնն իւր գաղթականութեան կամ վտարանդութեան մէջ, և վերստին յաջողած է դառնալ յԷջմիածին : Այժմ՝ գաղթելու կարեւորութիւն չը կայ, բայց պէտք է այնպէս տնօրինել հայրապետական ազատութիւնն, որ ստրկութեան չը մատնուի, որուն հետ և կը վերջանայ Էջմիածնի մեծ նշանակութիւնն Հայրութեան համար : քանզի հոգին է որ կը բարձրացնէ Էջմիածնի նշանակութիւնն, առանց այդ հոգւոյն ամենայն ինչ ոչինչ է :

Անդէպ չ' եմ համարիր ժամանադրական մի հաշիւ յառաջ բերել որպէս զի համոզուի իւրաքանչիւր թէ կաթողիկոսական ընտրութիւնն ի Պոլիս կատարուիլն բնաւ նսեմութիւն չէ փառաց Էջմիածնի, քանզի ոչ միայն ընտրութիւնն, այլ նայն իսկ հայրապետութիւնն տարակայ գտնուած է Էջմիածնէն, ինչպէս,

- յամի 452 — ի Դուին .
- 925 — յ Աղթամար .
- 992 — յ Անի .
- 1065 — ի Ծամբա .
- 1113 — ի Կարմիր Հանս, որ ի սեռու լերինն .
- 1125 — ի Ծովք գղեակ .
- 1147 — ի Հռոմկայ .
- 1294 — ի Սիս և ապա 1441 ին վերստին յԷջմիածին :

Այս ժամանակադրութեան կը տեսնուի, որ լուսաւորչէն սկըսալ մինչև ներկայ թուականն հազիւ թէ 599, իսկ մնացեալ շուրջ 1000 տարիներ, մնացած է ի զանազան տեղիս, իւր անկախութիւնն և իւր զաւակաց կրօնական ազատութիւնն պահպանելու համար : Ի՞նչու և մենք մեր ժամանակի ներշնչած իմաստութեամբ չը վարուինք կաթողիկոսական ընտրութիւնն ի Պոլիս, իսկ օծումն յ Էջմիածին կատարելով :

Մեր առաքելական Եկեղեցւոյ և Հայրապետական իրաւանց պաշտպանութեան ամենէն լաւ պարիսպներն ու ամրոցներն են մեր սրտերն, երբ վառ են սիրով և անկեղծութեամբ :

$$\begin{array}{r} 100\frac{1}{2} \\ \hline 30422 \end{array}$$

30435
1001

3980

<< Ազգային գրադարան

NL0030795

